

SCHÖN ISTVÁN

A magyar szabadkőművesség hivatalos folyóiratai

Bár a magyarországi szabadkőművesség születésének 1999-ben ünnepelték a 250. évfordulóját, a források nem egyértelműek az első hazai páholy megalakulása tekintetében. Ennek valóban csak elvi jelentősége van, hisz a felvilágosodás korában a magyar főurak és az akkori értelmiség nagy része Bécsben csatlakozott a szövetséghez. A „szabadság, egyenlőség, testvériség” eszméjét hangoztató szövetség hamarosan kellemetlenné vált a császári ház számára, s II. József pápense 1785-ben már korlátozta a páholyok működését. A francia forradalom eszméitől féelve, a Martinovics-összeesküvés után II. Ferenc 1795 nyarán betiltotta a szabadkőművességet a monarchiában. Az összeesküvők szigorú megbüntetése megtette hatását, a páholyok feloszlottak, és irataik nagy része elpusztult. Festetics Antal grófnak köszönhető, hogy a korabeli források egy része megmenekült, és a gróf dégi birtokára került. Talán a sors iróniája, hogy a dokumentumok tűz martalékává váltak a 2. világháború felszabadító harcaiban. Így tartalmukat csak Abafi Lajos múlt század végi kutatásaiból született munkáiból ismerhetjük.

A XIX. század elején a régi páholytagok országszerte titokban találkoztak, és a mozgalom hazai felélesztése csak igen rövid ideig sikerült először a szabadságharc időszakában, majd az 1861-es átmeneti enyhülés során. Az emigrációban élő magyarok, beleértve Kossuth Lajost is, külföldön lettek szabadkőművesek. A kiegyezést követően 1868-ban engedélyezték először szabadkőműves páholyok megalakulását. Az elsőként megalakult „Einigkeit im Vaterlande” (Egyezés a hazában) páholy német nyelven az ún. Jánosrendi szertartással működött. A hasonló páholyok 1869-ben létrehozták a Magyarországi Jánosrendű Nagypáholyt Pulszky Ferenc nagymester vezetésével, és bevezették a magyar nyelvűséget is. A hazatérő emigránsok egy része nem csatlakozott az akkor német nyelven működő páholyhoz, és megalósította a XVIII. századi testvéreik álmát: magyar nyelven, skót ritus szerint működő páholyt hoztak létre „Corvin Mátyás, az igazságoshoz” néven. A skót ritust használó páholyok 1870-ben megalakították a Magyarországi Nagy-Orienszt. Ennek nagymestere sem volt akárci: Joannovics György. Bár a két nagypáholy egyesítésére állandósultak a próbálkozások, a kettősség hosszú ideig fennmaradt. 1886. március 21-én végül megtörtént az egyesülés, és létrejött a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy Pulszky Ferenc nagymester vezetésével, helyettese Türr István volt. A következő negyedszázadban a szövetség fejlődése töretlen volt, de nem zökkenőmentes. Országszerte új páholyok alakultak, tagjaik zömét már a pol-

gárság és az értelmiség adta. Emberbaráti és jószolgálati tevékenységük megalapozott egy máig is fennmaradó intézményrendszert. A szabadkőművesség eszméjét is kikezdte az I. világháború, az addig virágzó mozgalom Európaszerte válságba került. A világháborút követően először a Tanácsköztársaság idején tiltották be a szövetség működését. De az igazi kegyelemdőfést az 1920-as belügyminiszteri rendelet adta meg, amely Benedek Marcell szavaival hosszú időre „sivatagi vándorlásra” kárhóztatta a testvéreket. A sors iróniája, hogy mindkét kabinet miniszterei között voltak szabadkőművesek. 1945-ben újra feléledt a szövetség, de nem hosszú időre, mert 1950-ben betiltották működését. Az igen megtépázott szövetség 1989-ben újjáalakult, és azóta csekély létszámmal igen csendben, szinte észrevétlenül tevékenykedik.

Belátható, hogy a magyar szabadkőművesség történetében a kiegyezést követő időszakról eltekintve nem voltak hosszú békés periódusok, és a politika, valamint a társadalom ítélete gyakran inkognitóba kényszerítette a szövetség tagjait. A szövetségről folyó viták nem korlátozódtak a sajtóra, hanem kiterjedtek a parlamenti vitákra is. Ilyen légkörben csak kevesek vállalhatták nyíltan a szövetséghez való tartozást.

A hazai szabadkőművesség XVIII. századi felvirágzásáról sokat lehet megtudni Kazinczy munkásságából és levelezéséből. Az első kifejezetten szabadkőműves eszmeiségű folyóiratot, a tiszavirág-életű *Orpheust* ő indította el Kaszán 1793-ban. Csaknem 80 év szünet következett ezután az első hivatalos szabadkőműves orgánum kiadása előtt. A továbbiakban csak a hivatalos szabadkőműves közlönyökkel és folyóiratokkal foglalkozom (Lásd: Ábra). A többiekre, a többé-kevésbé szabadkőműves érzelműekre, a profán szabadkőműves kiadványokra egy-két kivételtől eltekintve, csak utalni fogok röviden.

A Magyarországi Nagy-Oriens

1871. október 15-én indították útjára a magyarországi szabadkőművesek közlönyét, a *Hajnal/Morgenroth* első évfolyamát Perl Viktor kiadásában. Szerkesztője Hollós László volt. Az első számból lehet megtudni, hogy *A Hajnal* megjelent hetenkint egyszer vasárnap reggelre magyar és német nyelven (két ívnyi tartalommal). Előfizetés: egész évre 8 frt, fél évre 4 frt – Évnyegyedes előfizetések nem fogadtatnak el.⁷ A jobboldali hasáb volt a magyar nyelvű. Németh Imre titkár és Joannovics György elnök köszöntötte az olvasókat a Magyarországi Nagy-Oriens végrehajtó bizottsága nevében. A Szövetség közgyűlésének jegyzőkönyve szerint

„A lap havonként még pedig minden 2-ik és 4-ik szombaton jelenjék meg 400 egy ives példányban. esetleg a hivatalos közlemények által szükséges mellékletekkel, melyek évenként körülbelül 6 ivre számíttatnak. A szétküldés a Nagy-Oriens irodája által történjék. A szerkesztői fizetés beszámítván a fordítási költségeket legkevesebb 600 frtban állapíttatik meg. A külföldi folyó iratokra előirányoztatik 100 frt. A páholyok felszólítandók, hogy mennyi összeggel és hány előfizetővel támogatják a lapot.”

A magyar szabadkőművesség hivatalos folyóiratai

	Magyarországi Nagy-Oriens	Magyarországi Symbolikus Nagypáholy	Magyarországi Jánosrendi Nagypáholy
1871	Hajnal/Morgenroth		
1872			
1873	Szabadkőműves Figyelő/Freimaurer Beobachter		
1874	Hajnal (1)		Kelet/Orient(1)
1875	Hajnal (2)		
1876	Hajnal (3)		Kelet/Orient(2)
1877	Hajnal (4)		Kelet/Orient(3)
1878	Hajnal (5)		Kelet/Orient(4)
1879	Hajnal (6)		Kelet/Orient(5)
1880	Hajnal (8)		Kelet/Orient(5)
1881	Hajnal (9)		Kelet(6)+Orient(6)
1882	Hajnal (9)		Kelet(7)+Orient(7)
1883	Hajnal (9)		Kelet(8)+Orient(8)
1884	Hajnal (11)		Kelet(9)+Orient(9)
1885	Hajnal (11)		Kelet(10)+Orient(10)
1886	Hajnal (12)		Kelet(11)+Orient(11)
1887		Hajnal (1)+Orient (1)	
1888		Hajnal (2)+Orient(2)	
1889–1919		Kelet(1–31)+Orient(1–31)	
1947–1950		Kelet(32–35)	
1992–		Kelet(36–)	

Ábra: zárójelben () a kötetszám, / = kétnyelvű kiadás, + = magyar- és német nyelvű kiadásváltozatok

A folyóirat első évfolyamát az 1872. december 15-re keltezett 62. szám zárta. Közben az 1871. december 17-i tizedik számban az olvasók tudomására hozták, hogy 1872. január 1-jétől kezdve Rózsaági Antal testvér „vevén át a *Hajnal* szerkesztését.” Csak feltételezni lehet, hogy a szerkesztőváltás Hollósnak tüskét hagyott a szívében. A 23. számban az új szerkesztő nyilatkozata olvasható:

„Makacs betegség folytán, kénytelen vagyok a lap szerkesztésétől visszalépni, midőn köszönetet mondok munkatársaimnak, egyúttal bocsánatot kérek t. olvasóimtól, hogy az utolsó két-három szám nem felelt meg a méltányos igényeknek. Nem jó akaratomon múlt. Pest. 1872. mart. 25.”

A lap harmadik szerkesztője a 45. számtól Erődi Harrach Béla lett. Hamarosan a kiadó is változott, Petrik Géza könyvesbolt-tulajdonos vette át Perl helyét, majd az 53. számtól a Magyar Nagy-Oriens lett a kiadó. E zűrzavaros

kezdet mindjárt oda vezetett, hogy a folyóirat kiadása a következő évben szünetelt.

Kicsit előreszaladtunk. 1873. január 15-től havonta kétszer jelent meg a szintén kétnyelvű *Szabadkőműves Figyelő/Freimaurer Beobachter* mint a magyarországi szabadkőművesek közlönye. Talán nem is meglepő, hogy szerkesztője és kiadó-tulajdonosa Hollós László volt. Az első számokban beszámoltak az előző év decemberében tartott egyetemes közgyűlésről. A június 15-i 11. számban Rosenberg Leo kiadó és Hollós László szerkesztő-tulajdonos előfizetési felhívást adott közzé. Az előfizetési ár fél évre 2 ft. 50 kr, egész évre 5 ft. volt, és az új előfizetők megkaphatták a lap összes addig megjelent példányát. A szeptember 1-jei 16. számot az október 1-jei kettős szám követte, amelyben a szerkesztő így szólt a „Tisztelt olvasókhhoz! Betegség által akadályoztatván lehetetlen volt a 17. számmal idejekorán elkészülnöm. E három ívet tartalmazó kettős szám van hivatva pótolni az akaratlan mulasztásomat. Kérem testvérek elnézésüket.” Az Országos Széchenyi Könyvtárban az évfolyam további példányai nem lelhetők fel, valószínűleg meg sem jelentek.

1874. január 1-jétől egy ideiglenes szerkesztőség újraindította a *Hajnalt*, de a kísérő Morgenroth név már lemaradt. A Magyarország Nagy-Oriensének védelme alatt dolgozó szabadkőművesek közlönye továbbra is kétnyelvű volt. Az 1. évfolyam 1. számában az ideiglenes szerkesztőség bejelenti, hogy a lap magánvállalat, amely a szerkesztő felelőssége és a felügyelő bizottság ellenőrzése mellett jelenik meg, a cikkírók és szerkesztőség nézeteit tolmácsolva. A mindjárt 100 példányra előfizető Nagy-Oriens nem tarthat igényt azonban a intenciáinak közvetlen vagy közvetett kifejezésére. Egy jegyzőkönyvből kiderül, hogy a páholyok egy része már 806 forintot biztosított a lapra, és „7 különböző nyomdának a kiadásra vonatkozó ajánlatát” várják. A vita során Mátyus Arisztid, Ertl Károly, Boleman Gyula, Ivánka Imre, Weiser Károly, Arányi Lajos, Kőrösi József és Széky Péter írásbeli ajánlatot tett a lap kiadására és szerkesztésére, ha az előfizetésekből 1600 forint összegyűlik. Ugyanebben a számban egy inkognitóban maradó szerző a folyóiratot egy hajóhoz hasonlítja, beszámolván vízrebocsátásáról, a legénység megszerzéséről, az útirány megválasztásáról stb. A kéthetente megjelenő folyóirat első nyolc számát Erődi Harrach Béla szerkesztette. A 9. számon nem tüntették fel nevét, s a 10. számon már dr. Fischer Lajos szerkesztő nevét olvashatjuk. Fél év sem telt el, s az első évfolyam utolsó három számáról már lemaradt az ő neve. Az 1874. december 15-i 23. számban közölt előfizetői felhívásban bejelentik, hogy a lap mint magánvállalkozás megszűnik, és Magyarország Nagy-Oriensének hivatalos közlönyeként havonta egyszer fog megjelenni. A hivatalos közleményeken kívül tájékoztatást fog adni „a honi páholyok működéséről és a külföldi szabadkőművesi élet fő mozzanatairól pontos és rendes tudósításokat, azonfelül pedig a lehetőségig még önálló szabadkőművesi dolgozatokat és cikkeket is tartalmazand.” A 2. évfolyamtól a lap szerkesztését dr. Rosenberg Lajos vette át. A 2–4. évfolyamokban évente 12 szám jelent meg. 1877 végefelé a lap szerkesztője lett a kiadó is, s ki tudja miért, az év végén a szerkesztő bejelentette visszavonulását, búcsúzva az olvasóktól és a cse-

reviszonyban álló lapszerkesztőségektől, miközben köszönetét fejezte ki munkatársainak. Az ezt követő előfizetői felhívásban a szerkesztőnek 3 éves munkájáért elismerését fejezte ki Hindy Géza irodaigazgató. Bejelentették, hogy „Az ár a Magyar–Osztrák birodalomra nézve 3 frt, a külföld részére pedig 6 mark, illetőleg 7 franc 50 cent, és a netaláni nagyobb póstabér.”

Az 1878-as 5. évfolyamnak 10 száma jelent meg, egy-egy minden hónapban július és augusztus kivételével. Magyarország Nagy-Oriensének hivatalos közlönyét Wekerle László és Abafi Aigner Lajos szerkesztette. Alcíme „Havi szemle az összes szabadkőművesség köréből.” A szerkesztők felhívással fordultak az előfizetőkhez és a szabadkőművesekhez, hogy családi forrásokból és egyéb levéltárakból bocsássák rendelkezésre a magyarországi szabadkőművesség történetére vonatkozó leveleket, adatokat és dokumentumokat, továbbá akadályozzák meg, hogy a lap avatatlanok kezébe kerüljön. Bejelentették, hogy a lap havonta egyszer jelenik meg egy-másfél ívnyi terjedelemben, és a hivatalos részen kívül közölni fog „vezércikkeket, tárcákat, közleményeket Magyarország Nagy-Oriense és a Jánosrendű Nagy-Páholy védelme alatt dolgozó páholyokból, lapszemlét a külföld legérdekesebb kőművesi eseményeiről, valamint adalékokat a magyarországi szabadkőművesség multjából.”

Az 1. számban Hindy Géza irodaigazgató és Németh Miklós helyettes nagymester azzal fordult a páholyokhoz, küldjenek tudósítást a páholyélet fontosabb eseményeiről. Wekerle László programjában szerepelt a napi kérdések nyugodt megbeszélése, a szabadkőművesi tudatot felélesztő tanulmányok és elmélkedések közlése, a szabadkőművesi lapok szemléje a szabadkőművesi világ főbb mozzanataival, a szabadkőművesi és szabadkőműves elleni irodalom, valamint a hazai szabadkőművesség történetének ismertetése.

Ebben a számban egy igen érdekes vitába csöppenünk. Mandello Hugó és a Nagy-Oriens szövetségtanácsának tagja, Rosenberg Lajos német nyelvű szabadkőműves lapot indított *Der Bund* címmel. A szövetségtanácsban arról szavaztak, illetékesek-e egy ilyen lap kiadásával kapcsolatos döntésben (igen!), szabad-e a Nagy-Orienshez tartozó testvérnek engedély nélkül szabadkőműves lapot indítani (igen!), s ellenkezik-e a szabadkőművesi fogadalommal, hogy olyan szabadkőművesi lap indulhasson előzetes bejelentés nélkül, melyhez mindenki hozzájuthat (igen!). Érdemes megemlíteni a szavazásban résztvevők két tagját, így Körösi Józsefet, a Magyar Tudományos Akadémia tagját, a Fővárosi Statisztikai Hivatal igazgatóját és Than Mórt, a festőt. Az E. X. aláírású glosszairó élesen kirohant a lap kiadása, német nyelvűsége, valamint az általa kozmopolitává egyszerűsített szemlélete ellen. A szövetségtanács a következő ülésén is behatóan foglalkozott a témával. Állást foglalt amellet, hogy minden szabadkőműves megszorítás és cenzúra nélkül lapot indíthat, de ezt tudomásulvétel végett előzetesen be kell jelentenie. Teljes nyilvánosság számára azonban csak a szövetségtanács feltételeinek teljesítésével lehet lapot kiadni.

A következő évfolyamok már 12 számból álltak, de valójában nyaranta két kettős szám jelent meg júliusban és augusztusban. 1880-tól kezdve a további évfolyamok sorszámozása a szerkesztő szinte hihetetlen hanyagságára utalt. Bár az 1880-as év-

folyam címlapján a helyes VII. évfolyamot tüntették fel, az egyes számok címlapján még a VI. évfolyamot jelölték. 1880-tól Aigner Lajos lett az egyedüli szerkesztő. Ennek eredményeként az címlapok szerint VIII. (1881) és IX. (1882) évfolyamok összesen 24 számán VII. évfolyam található. 1881-ben a május-június és július-augusztus hónapokra tevődött át a kettős szám kiadása. 1883-ban egyszerűsödött a rendszer. E szintén IX.-nek nevezett évfolyamtól kezdve úgy zárták ki a további kettősség lehetőségét, hogy a havi számokon nem tüntették fel az évfolyamot. Sőt, következő 1884. mintha helyreigazította volna az eddigi mulasztásokat, a X. évfolyamot kihagyva mindjárt XI.-ként jelent meg. A kettős számokat ismét májusban és júliusban adták közlé. Hogy, hogy nem, a hanyag számozás továbbra is kísértett. 1885-ben egy újabb XI. évfolyamot adtak ki, és a következő év már ehhez igazodva XII.-ként jelent meg. Ezzel végeszakadt a tarka évfolyam-sorszámozásnak, és a folytatás már nem tartozik a Magyarországi Nagy-Oriens hatáskörébe.

Az 1886. márciusi szám tudósít az ünnepi eseményről, a Magyarországi Nagy-Oriens és a Magyarországi Jánosrendi Nagypáholy egyesülésével létrejött Magyarországi Symbolikus Nagypáholy március 21-i megalakulásáról. Az új szövegtanács március 31-i első ülésén Pulszky nagymester elnökölt. Az április 16-i ülésen Rakovszky István helyettes nagymester elnöklete alatt kimondták „az eddigi hivatalos közlönyök, a *Kelet* és a *Hajnal* abbanhagyását”. Úgy tervezték, hogy a bécsi *Zirkel* szabadkőműves lap szerkesztőségét kéri meg a hivatalos iratok német nyelvű közlésére, s a lap havonként kétszeri megjelentetésére a téli időszakban. Hasonlóképpen tervezték a magyar lap kiadását is, megengedve hirdetések közlését is.

Magyarországi Jánosrendi Nagypáholy

A *Kelet/Orient* kétnyelvű, kéthasábos folyóirat első száma már Budapesten, 5874. november 22-én (a szabadkőművesek szimbolikus időszámításában az év négyezerrel nagyobb szám mint a Gergely naptár szerint) jelent meg kézirat gyanánt a szabadkőműves testvérek számára. Mindössze a magyarországi harmadfokú szt. Jánosrendű Nagypáholy tisztikarának hivatalos közleményeit tartalmazta, mégpedig elsőként Berecz Antal helyettes nagymester és Stielly Gyula nagy titkár november 11-i levelét. Ebben bejelentették, hogy az október 4-én tartott rendes évi közgyűlés határozata szerint

„a nagypáholy hivatalnok-testületének összes közleményei e lapok hasábjain fognak a nagypáholy védelme alatt álló testvérekkel és idegen páholyokkal közölni. Az egyes páholyokhoz küldendő példányok egyike a nagymester vagy annak helyettese és a nagy titkár sajátkezű aláírásával lesz ellátva, minélfogva az hiteles okmányoknak tekintendő s a hivatalnok-testületnek abban foglalt körözüvényei a legközelebbi I. foku munkán felolvasandók és foganatosítandók.”

Úgy tervezték, hogy a „páholyok köréből” című részben fogják közölni a be-
küldött tudósítások kivonatát, s olyan híreket, amely a szabadkőművesség éle-

tében közérdekű. A kiadás gyakoriságát a páholyok hozzájárulásától tették függővé. Az egyes páholyoknak két köteles példányt küldtek, s a testvéreket arra buzdították, hogy 2 forint előfizetési díjat minél többen fizessék be. Abban az időben 16 jánosrendi páholy működött: 6 Budapesten, 3 Pozsonyban, 2 Győrben és 1-1 Oravitzában, Lajtaszentmiklóson, Szegeden, Baján és Bukarestben. Mivel Ausztriában be volt tiltva a szabadkőművesség, az osztrákok a pozsonyi és lajtaszentmiklósi páholyok munkáin vettek részt. A pozsonyi „Zukunft” páholy kiadásában jelent meg az *Allgemeine oesterliche Freimaurer Zeitung*, a lajtaszentmiklósi „Humanitas” páholyében a *Zirkel*.

Az 1. évfolyam további számai 1875-ben február 15-i, május 10-i, június 1-jei, szeptember 1-jei és október 6-i keltezéssel jelentek meg. A következő évfolyam első számában beszámoltak arról, hogy a hat szám 18,5 ívnyi terjedelemben közölte a nagypáholy tisztikarának hivatalos közleményeit, továbbá híreket „páholyok beléletéből, rövid jegyzeteket halálesetekről, hirdetéseket stb.” Megemlítették, hogy a lap kétnyelvűsége többletmunkával és -költséggel jár.

A 1875–1876-os 2. évfolyam utolsó, 6. száma 1876. július 15-én, az 1876–1877-es 3. évfolyam 6. száma augusztus 15-én jelent meg. Az 1877–1878-as 4. évfolyamot már hét számban adták ki, az utolsót november 24-én. Közben a 4. évfolyam nyári száma közli a főtisztikar indítványát a lap átalakítása tárgyában. Javasolták, hogy a „a szűkebb körre szorított hivatalos rész mellett önálló cikkek, és szabadkőműves-szemle s hasonló foglaljanak helyet benne.” Megváltozott a lap alakja és kiállítása, olyan felelős szerkesztőt neveztek ki, aki csak a hivatalos közlemények tekintetében függ a főtisztikartól. Évente 10 szám megjelenését terveztek 2-2 ívnyi terjedelemben. A költségvetés 1300 példányra vonatkozó tétele 680 forint volt, a szerkesztési költséget 420 forintra tervezték. Elhatározták, hogy a következő folyam a polgári évvel kezdődjék. Így az 1879-es 5. évfolyamot már havi folyóiratként adta ki a szerkesztői teendőkkel ideiglenesen megbízott Uhl Sándor főtítkár. Mindjárt az első számban felsorolja azokat, akik cikkek, értekezések benyújtását ígérték, és elvállalták az állandó irodalmi és szabadkőművesi rovatok szerkesztését.

A következő, 6. évfolyamtól kezdve a folyóirat neve *Keletre* egyszerűsödött, és irodalmi havi lappá változott. A magyarországi Jánosrendi nagypáholy hivatalos közlönyét Uhl Sándor szerkesztette, immár csak magyar nyelven. Az 1880-as és az 1881-es 7. évfolyam csak nagyon hiányosan található meg az Országos Széchényi Könyvtárban, pl. az utóbbiból csak két lapnyi külömmelléklet van meg. Szerencsére további információt lehet szerezni *Orient* néven kiadott német nyelvű kiadváltozatból, amelynek 6–11. évfolyamai 1880–1886 között jelentek meg. Évente 10 számot adtak ki. A lap Josef Fonda budapesti nyomdájában készült. Természetesen Alexander Uhl, a nagypáholy főtítkára volt ennek a kiadváltozatnak is a szerkesztője. 1881-ben először Belányi Ferenc, majd Elischer József lett főmunkatárs. Majláth Béla szerkesztette a 8. számot, majd a 9. számtól Hausdorfer József lett a szerkesztő. 1883-ban Elischer más elfoglaltsága miatt távozik, s helyét Titl István veszi át egyetlen szám erejéig. A továbbiakban már csak a szerkesztő neve található az impresszumban. Erde-

kességként megemlítem, hogy az 1884-es 10. évfolyamnak két 6. száma volt: a májusi és a júniusi. Az OSzK-ban ez a kiadásváltozat is hiányos, nincs meg a 11. évfolyam, s a 12. évfolyamból csak az első 4 szám van meg.

Magyarországi Symbolikus Nagypáholy

A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy hivatalos lapja 1887-től a *Hajnal* lett. A csak magyar nyelven megjelenő új folyamnak Abafi Lajos és Gelléri Mór volt a szerkesztője. Az első számban a szerkesztők „Értesítés és kérelem” címmel fordultak az olvasókhoz. Tájékoztatták őket arról, hogy ismertetni fogják a hazai szabadkőművesség működését, tömören beszámolnak a külföldi szabadkőművesség eseményeiről, a szövetség történetéről, progressziójáról és eredményeiről. Mind az I., mind a II. évfolyam 20-20 számból állt. 1887-ben szeptembertől (12–13.) decemberig (18–19.) kettős számok jelentek meg, a 20. szám keletzése december 31. 1888 második félévében szeptemberben jelent meg a 12–13., novemberben a 14–16. és december 30-án a 17–20. szám. A *Hajnal* német nyelvű kiadásváltozataként jelent meg az *Orient* új folyamának 1–2. évfolyama.

1889-től a *Kelet* lett a Symbolikus Nagypáholy hivatalos közlönye. A folyóirat hosszú ideig kettős számozással jelent meg, így az I. évfolyam, a ki tudja honnan számított folyamatosságot őrizve, egyben a XIV. is. 1906-ig évente 12 szám jelent meg, a nyári szünet előtti és utáni kettős számokkal. 1907-ben 17, 1908-ban 15, 1909-ben 16, 1910-ben 17, 1911-ben 15, 1912-ben egy kettős számmal 14, 1913-ban 15 számot adtak. 1914-ben megújult a folyóirat külalakja, A4-es formátumú lett, és elmaradt az évfolyamok kettős számozása. A továbbiakban évente 10–11 szám jelent meg. Az 1919-es 31. kötet már csak két számból állt, mert a Tanácsköztársaság betiltotta a szabadkőműves szövetség működését.

Az első szám hivatalos részében található az 1889. január 7-én tartott szövetségtanács ülés beszámolója. 3. pontja szerint Majláth Béla helyettes nagymester az előző év október 28-i határozatnak megfelelően javaslatot terjesztett be a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy kiadásában megjelenő magyar és német nyelvű lapokról. Az erre a célra tervezett 1500 forintnyi költségből 640 forintot szántak nyomtatásra, 400–400 forintot „kiadmányozásra” és szerkesztési költségekre. Úgy tervezték, hogy a lap télen nyolcszor, havonta egyszer 16 oldalon, nyáron négyszer, havonta 8 oldalon jelenjék meg, mindig egyszerre magyar és német nyelven (*Orient* kiadásváltozat 1889–1919). A lap szerkesztésért a nagymesterek voltak közvetlenül felelősek, de a felügyeletet az irodalmi bizottság elnöke, Majláth Béla gyakorolta. Megbízták azzal, hogy a lap szerkesztésével „egy szakavatott és szabadkőművességben jártas testvért kérjen fel.” A szerkesztő Gelléri Mór lett, aki a következő csaknem két évtizeden át a „Budapest, VI. új utca 4.sz.” alatti szerkesztőségéből irányította a munkát. Az első szám szerkesztői előszava „Uj lap, régi cím. A program és a lap iránya is régi: képviselni érdekeinket, terjeszteni az ismereteket pezsdíteni a szabadkőmű-

vesi életet.” – bevezetéssel kezdődött. Bejelentették, hogy a lapot minden szabadkőműves meg fogja kapni. Felkérték a páholyokat, hogy működésükről rendszeresen tudósítsanak. A munkatársak vállalták, hogy a francia, angol, német, spanyol, portugál, olasz, németalföldi és svéd cserelapok anyagát rendszeresen feldolgozzák. Dr. Mandello Károly nem akármilyen feladatot vállalt: a magyar nyelvű cikkek fordítását németre és a német szám korrektúráját, s mindezt ingyen.

Időről-időre felszólították a páholyokat, hogy működésükről küldjenek rendszeresen tudósításokat. Így például Neuschlosz Marcel helyettes nagymester és Gelléri Mór főtitkár 1896. december 2-i keltezésű, 2863. sz. levelében azt kérte, hogy minden páholyban egy lelkiismeretesen buzgó tagot nevezzenek ki állandó tudósítónak. Továbbá a páholy hivatalos nyelvétől függetlenül, akár magyar, akár német nyelven lehet fogalmazni.

Az 1898-as X. (XXIII.) évfolyam utolsó számában Gelléri Mór „Tíz év” című szerkesztői üzenetében beszámolt arról, hogy az utolsó közgyűlésen minden jóakaratú ellenére vegyes vélemény formálódott a lap szerkesztéséről. Mivel előzőleg már hét évig foglalkozott a *Világosság*gal és a *Hajnallal*, felajánlotta, hogy folytassa más a szerkesztői munkát. Ezt az ajánlatát azonban akkor nem fogadták el.

Az 1900-as XII. (XXV.) évfolyam áprilisi számában gratulálnak az akkor már Bécsben kiadott *Zirkel* szerkesztőjének, Amster Mórnak 25. éves szerkesztői jubileumához. A szeptemberi számból viszont kiderül, hogy a folyóirat hetilappá alakult, és új szerkesztője, Glücksmann Henrik, bár a lap méltóságát és komolyságát megőrizte, friss elevenséggel egészítette ki.

1908 elején adták hírül, hogy a Bakonyi Miksa szerkesztésében megjelent *Dél* első száma sok érdekes cikket tartalmaz, és nagy szeretettel propagálja a szabadkőművesi haladás eszményét. Az ún. radikális irányzat támogatása és fejlesztése céljából alakult lap szemlélete azonban hamarosan szembekerült a *Kelet*ével. Erre a későbbiekben röviden még visszatérünk.

Az 1909. októberi szám ismerteti Gelléri Mór üdvözlő sorait, amely a *Zirkel*ben jelent meg a lap 40. éves évfordulója alkalmából. A következő sorokat bármely lapszerkesztő megirigyelhetné: „Glücksmann Henrik t. nemcsak finom lelkű író, hanem ügyes, agilis zurnalista, éles szemű, körültekintő, jeles izlésű szerkesztő, akinek munkáján meglátszik, hogy az írás és szerkesztés mesterségét művészetté tudta nemesíteni...”

A XX. század elején számos változás következett be Európában, és ez hatással volt a szabadkőműves szövetségre is. A fellépő radikális irányzathoz tartozók egyre több kritikával illették Gelléri Mórt, és arra sarkallták, hogy újítsa meg a *Keletet*. Az 1909. évi októberi számban maga a szerkesztő számolt be arról, hogy a „Márctzius” páholy tett először komoly, higgadt és sok tekintetben méltányos javaslatot a reformra. A *Dél* odáig ment el, hogy a *Keletet* a hivatalos közlemények fórumává degradálta volna. A „Petőfi” páholy *Dél*ben közölt körlevele már azt állította, hogy a lap tartalma „ellenkezik mindazzal, amit ’egy szabadkőművesi orgánumtól várni lehet”. Erre a méltatlankodó Gelléri felsorolt néhány nevet, akik szerzők voltak, köztük Joannovics Györgyöt, Bókay Árpádot, Arató Frigyes, Apáthy Istvánt, Balassa Józsefet, Jászi Oszkárt, Várady Zsigmondot és Verebély

Tibort, továbbá közölte, hogy a kívánatos reformok érvényesítésére tett javaslata már a nagymester kezében van. Az 1910. évi első szám hivatalos részében dr. Bókay Árpád nagymester meleg hangú levélben tudatta, hogy Gelléri Mór többszöri marasztalás ellenére sem vállalta a további teendőket, majd megköszönte több mint negyedszázados tevékenységét. A szövetségtanácsai jelentésből az is kiderült, hogy a továbbiakban csak akkor fognak nevetek közölni a lapban, ha ahhoz az érintettek hozzájárulnak. Ugyanabban a számban dr. Messinger Simon helyettes nagymester 'A „Kelet” és Gelléri Mór' című cikkében így szól: „Ha valaha megírja valaki az újabb magyar szabadkőművesség történetét, úgy anyagának kilencven százalékát a 'Kelet'-ből fogja meríthetni.” Minden bizonnyal igaza lesz. A *Zirkel* is szép szavakkal búcsúzott Gelléritől, s szerkesztője kifejezte azt a reményét, hogy gyakrabban láthatják majd viszont szerzőként.

1910-ben a szerkesztői székben Gelléri Mórt dr. Soltész Adolf váltotta fel. Az új szerkesztő nagy lelkesedéssel látott munkához, s bejelentette, hogy kiváló írók, és hírlapírók, gyakorlati tudósítók egész sora igérte meg közreműködését. Néhányukat érdemes felsorolni: dr. Bókay Árpád, Gelléri Mór, Fekete Ignác, Gozdsu Elek, Balassa József, Eötvös Károly, Pfeiffer Ignác stb, voltak, akik nevük elhallgatását kérték. A páholyok tevékenysége is tovább aktivizálódott. Az 1910-es évfolyam első számaiban ismertették, hogy a szabadkőműves napilap kiadására indított akció kezd befejezéséhez közeledni. Dr. Bálint Lajos, az „Eötvös” páholy főmestere azt javasolta, hogy félmillió koronás alaptőkével létesítsenek részvénytársaságot a lap kiadására. A lap címére a páholy pályázatot írt ki. A *Világról* röviden még lesz szó. Ugyanilyen szervezést indult meg egy szabadkőműves ifjúsági lap kiadására is.

Dr. Soltész Adolf 4 esztendő elteltével így búcsúzott az olvasóktól:

„A 'Kelet'-nek ez az utolsó száma, mely az én szerkesztésemben jelent meg. Távozásom előzményeiről, okairól és körülményeiről ezen a helyen nem kívánok szólni. Akiket érdekel, azok számára esetleg lesz mondanivalóm. Ezuttal köszönetet mondok azoknak a keveseknek, akik nehéz munkámban támogattak és kívánom, hogy utódomnak több sikerben és kevesebb méltatlan gáncsban legyen része, mint amennyi nekem kijutott.”

Utóda Purjesz Lajos lett. 1914-től a lap formátuma közben nagyobb lett. Évente 10–11 szám jelent meg. A világháború megosztotta a szabadkőművességet. A háború alatt igen sok hírt közöltek a hadieseményekről és a hősi halottakról. Mindent összevéve az 1919-es betiltásáig a lap színvonala fokozatosan romlott.

Érdemes megemlíteni, hogy 1919-ben Kerecsey János szerkesztésében útjára indítottak egy irodalmi és kritikai lapot *Kelet* néven, bár ebben több szabadkőműves is publikált, valójában nem volt köze az elődjéhez. Ennek ellenére a szerkesztőség az 1921. március 20-i számában mentegetődni kényszerült a félreértések elkerülése végett:

„A 'Kelet' című lap mögött semmiféle egyesület vagy társaság nem áll és soha nem is állott. Semmiféle idegen tőkével nem rendelkezik, és soha nem is rendelkezett. Semmiféle pártot vagy felekezetet nem támogat és soha nem is támogatott. Írá-

nya: magyar és nemzeti –; szelleme: az irredenta. Hangja a dacos turáni hang, mely kérlelhetetlen erővel a világ szemébe vágja az igazságot.”

A magyar szabadkőművesség működését csak a II. világháború után engedélyezték újra. A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy hivatalos közlönyének 32. évfolyama 1947. november 1-jén indult dr. Szekeres János szerkesztésében. Munkáját dr. Balló Rudolf, Bálint Imre és Gerő Andor segítette. A lapot Supka Géza „Mi a mi munkánk célja” című cikke bocsájtotta útjára. 1947-ben mindössze 2 szám jelent meg. 1948-tól László Ferenc lett a lap szerkesztője, a szerkesztőbizottság változatlan maradt. A következő két évben 10–10 füzet jelent 8–8 oldalon. Bármilyen szegényes is volt a lap, érdemes tallózni a hírek és cikkek között. Mivel a két világháború közötti időszakban alig volt alkalmuk a szabadkőműveseknek nyilvános fórumhoz jutni Magyarországon, a visszaemlékezések értékes adatokat szolgáltatnak a történészeknek. Csak néhányra hívom fel a figyelmet, így G.A.: 1919–1945 A magyar szabadkőművesség néma évei, Gerő Imre: A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy története a feloszlatásig és A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy története a feloszlatástól az újjáéledésig, Győri Emil: Érdekes részletek a magyar szabadkőművesség üldöztetésének idejéből, Balassa József: Radikális szabadkőművesség és Az elnyomás évei. Az 1950-es 35. évfolyam utolsó 6. számát június 1-jén adták ki.

Csaknem újabb 40 esztendőnek kellett ahhoz eltelni, hogy a hazai szabadkőművesség újraéledjen. Az 1992-ben újraindított *Keletet*, amelyet a nemrég elhunyt Pók Lajos történészprofesszor szerkesztett – hasonlóan elődeihez – zárt körben terjesztik, s az Országos Széchényi Könyvtárban nem kutatható.

Nagyon hiányos lenne ez az összeállítás, ha nem foglalkoznánk röviden az előbb felsorolt hivatalos folyóiratok két igen jelentős szerkesztőjével, Abafi Aigner Lajossal és Gelléri Mórral, mivel tevékenységük nem korlátozódott a szabadkőművességre. A hatalmas munkabírással és széles körű érdeklődéssel jellemezhető szerkesztők kultúrtörténeti jelentősége vitathatatlan.

Abafi Aigner Lajos (1840–1909)

Aigner Lajos, írói álnévén Abafi, Torontál vármegyében Nagyjécsán született. Elemi iskolai Temesvárott végezte, s már 14 éves korában könyvkereskedő segéd lett először Pozsonyban, Budapesten és Németországban. Hazatérve 1868-ban könyvkereskedést nyitott Budapesten, s kiadóként is igen jelentős tevékenységet fejtett ki. 1878-ban megalakította a Magyar Könyvkereskedők Országos Egyesületét, amelynek alelnöke, elnöke és hivatalos lapjának szerkesztője lett. Széles körű tevékenységére és munkabíráására jellemző, hogy saját művein kívül kb. 3500 ívnyi kéziratot szerkesztett.

1858-ban kezdett irodalommal foglalkozni. A Kisfaludy Társasághoz külföldről benyújtott pályamunkája, amely a ballada elméletéről szólt, dicséretben részesült. *Az elégiáról* c. munkájával 1864-ben díjat nyert. Ezt követően számos

történeti, irodalomtörténeti és könyvészeti munkát írt: *A magyar népdalról* (1872), *Mikes Kelemen* (1872), *Fessler Ignác Aurél* (1878), *Az olaszországi magyar légió történetéhez*.

1876-tól kezdve a Petőfi Társaság tagja. Szerkesztője volt a *Magyar Könyvészetnek* (1869–1870), a *Magyar Könyvesháznak* (1875–1890), a *Figyelő* c. irodalmi, szépművészeti és kritikai hetilapnak (1876–1890), a *Corvinának* (1878–1894), a *Hazánk* c. történelmi közlönynek (1884–1889). Ezek közül többnek a kiadója is volt, akárcsak a „Nemzeti Könyvtár” (1878–1890) c. sorozatnak is. Vagyonának nagy részét arra áldozta, hogy megőrizze irodalmunk és kultúrtörténetünk jelentős értékeit.

Vajon ki tud magyarázatot adni arra, mi terelte 1890-ben érdeklődését az entomológia felé. 1896-ban felhagyott üzleti tevékenységével, és a Nemzeti Múzeum természetrajzi osztályán vállalt állást. Ezzel kapcsolatos, hogy már 1895–1899 között a *Rovartani Lapok* szerkesztője volt, s 1898-ban jelent meg *A lepkészet története Magyarországon*, majd 1907-ben *Magyarország lepkéi* c. műve.

Aigner Lajos szabadkőműves elkötelezettségén nem lehet csodálkozni, hisz rokona volt annak az Aigner Ferenc Ádám kapitánynak, akinek jelentős szerepe volt a bevezetőben említett XVIII. századi szabadkőműves források összegyűjtésében és megmentésében. A dégi anyagot tőle vásárolta meg Festetics gróf. Aigner Lajost Türr István főmester vette fel a „Corvin Mátyás az igazságoshoz” nevű páholyba 1870-ben. 1871–1872 között a páholy könyvtárosa volt. 1877-ben a *Hajnal* társszerkesztője lett, majd 1880-tól egyedül szerkesztette a lapot. Sok történeti tárgyú cikk jelent meg tollából, és sokat tett a két Nagypáholy egyesítéséért. Az egyesülés után még két esztendeig Gelléri Mórral együtt szerkesztették a lapot. A páholy vezetésében szinte minden pozíciót betöltött, 1883–1885 között főmester volt, s hosszú ideig részt vett a szövetségtanács munkájában is. Rendszeresen tartott előadásai igen magas színvonalúak voltak. Érdemes megemlíteni ezek közül a Budapest múlt századi páholyairól, A magyar testőrök és a szabadkőművességről, A rózsakeresztesekről, A bécsi jakobinusokról, Kármán József, Horváth Ádám és Nagyváthy János szabadkőművesi jelképeiről szóló előadásokat, valamint emlékbeszédeit Mátyás királyról, Klapka Györgyről és Paulay Edéről.

Kultúrtörténetünk számára maradandót alkotott. Már 1881-ben elhatározta, hogy levéltári, múzeumi iratokban és Kazinczy munkáiban fellelhető adatok alapján megírja a hazai szabadkőművesség történetét. 1882-ben váratlanul hozzáférhetővé vált számára Festetics Pál dégi kastélyának levéltárában őrzött kb. 10 000 ívnyi anyag. A fontosabb iratokat lemásolta és kivonatolta, így azok szerencsésen fennmaradtak az utókor számára is. 10 éves kutatómunkájának előtanulmányai megjelentek a *Hajnal*, *Kelet*, *Világosság*, *Hazánk*, *Zirkel* és *Bauhütte* c. lapok hasábjain. Főműve először német nyelven jelent meg *Geschichte der Freimaurerei in Oesterreich-Ungarn* címmel öt kötetben 1890–1900 között. Az egykötetes magyar kiadás 1900-ban jelent meg *A szabadkőművesség története Magyarországon* címen.

Gelléri Mór (1854–1915)

Gelléri Mór Apátfalván született. Gimnáziumi tanulmányait Szarvason, kereskedelmi iskoláit Szegeden végezte, majd ugyanott gyakornokoskodott először egy takarékpénztárban, majd egy biztosítótársaságnál. Első írásai már 1869-ben megjelentek a szegedi újságokban. Ezután Budapesten az iparegyesületben írnok lett, 1872-től annak közlönyét, a *Heti Postát*, majd 1873-tól a *Kézműiparosok Lapját* szerkeszti. 1876-ban az országos iparkiallításra készülve, amelynek titkára lett, megalapította az *Alföldi Iparlapot*. 1879-ben végleg Budapestre költözött, szerkesztője lett a *Magyar Ipar- és Kereskedelmi Lapnak*, majd a *Magyar Iparosok Lapjának*. 1880-ban az iparegyesület titkára és egyben a hivatalos lapjának, a *Magyar Iparnak* a szerkesztője lett. Számos kiállítás szervezője volt, és ő javasolta a kereskedelmi múzeum létesítését. 1893-ban kinevezték az 1896-os milleniumi kiállítás titkárává, és megválasztották az iparegyesület aligazgatójává. Tagja lett az Országos Ipartanácsnak, a Országos Háziipar-bizottságnak és az Országos Iparoktatási Bizottságnak. Nemcsak szaklapokba írt, hanem a napi sajtóba is. Munkatársként vezette az *Egyetértés* ipari és kiállítási rovatát. Választmányi és igazgatósági tagja volt a Hírlapírói Egyesületnek és a Hírlapírók Nyugdíjintézetének.

Sokoldalú tevékenységét a következő művei is mutatják: *Oroszország ipara* (1881), *A magyar háziipar jövő iránya* (1883), *A kiállítások története, fejlődése és jövőbeli rendszerezése* (1885), *A magyar ipar úttörői* (1887), *Szociális napi kérdések* (1902), *Ipartörténeti vázlatok* (1906), *Újabb modern kiállítások* (1910), *Szociális problémák* (1910), *70 év a magyar ipar történetéből* (1912), *Kisipar, műipar, iparfejlesztés* (1915).

1879-ben csatlakozott a szabadkőművességhez. A budapesti „Könyves Kálmán” páholyba vették fel. Elkötelezettsége és szorgalma révén a páholy helyettes főmestere lett. 1889-ben részt vett a „Demokratia” páholy megalapításában. Haláláig ennek a páholynek maradt a tagja, szinte minden vezetői posztot betöltött. Részt vett a szabadkőműves rituálé kidolgozásában. Ennek elismerésül a Nagypáholy főtitkára lett. Amikor tisztségéről 1897-ben lemondott, tiszteletbeli főtitkárrá választották.

Szerkesztői és irodalmi tevékenysége mély hatást gyakorolt a hazai szabadkőművességre. 1882-ben megalapította a *Világosság* c. szabadkőműves újságot. 1887–1888-ban Aigner Lajossal együtt szerkesztették a *Hajnalt* és a német nyelvű *Orientet*. 1889-től 1909-ig a *Kelet* és az *Orient* szerkesztője volt. A szabadkőművesség radikális irányzatától támadva, kissé sértve vonult vissza. Az akkori nagymester Bókay Árpád, aki nem tudta maradásra bírni így búcsúzott tőle: „a Keletet, valamint az Orientet oly szabadkőműves folyóiratokká tudat fejleszteni, melyek a külföldiekkel méltán kiállják az összehasonlítást.” Megírta a „Könyves Kálmán” páholy történetét, és szerkesztője volt a *Demokratia páholy könyvtárának*, egyik legismertebb ilyen tárgyú műve a *Huszonöt év a királyi művészet szolgálatában*.

Méltatlanul felejtették ki a Magyar Nagylexikonból.

A magyar szabadkőművesség nem hivatalos lapjai

Szó volt róla, hogy századunk elején a szabadkőműves páholyok egy része elégedetlen volt a *Kelethez*. Ennek eredményeként született 1908-ban a *Dél*, a kéthetente megjelenő szabadkőműves folyóirat. Évente általában 18–20 szám jelent meg. A lap szerkesztője Bakonyi Miksa volt. Munkáját csaknem két éven át Szalay Károly főmunkatárs segítette, majd a 3. évfolyam 12–13. számától kezdve dr. Dóczi Sámuel lett a társszerkesztője. Az 1919-es 12. évfolyamnak csak két kettős száma jelent meg, és a folyóirat megszűnt. A lapnak az volt az érdekessége, hogy a szövetség híryanagát a hivatalos *Kelethez* hasonlóan közölte.

A *Galilei* c. szabadkőművesi haviszemlélet a művelt olvasók számára a hasonló nevű páholy adta ki 1899–1900-ban. A kéthasábos, magyar és német nyelvű lap felelős szerkesztője dr. Sgalitzer Gyula volt, szerkesztősége és kiadóhivatala az V. Kálmán utca 7. szám alatt székelt. Az első évfolyam 9 számból, a második 8 számból áll. Az utóbbiak már nem kétnyelvűek, külön van magyar és német kiadás. Az utolsó, decemberi szám előtt létezik még egy kétnyelvű decemberi 'kézirát' is.

Szana Tamás szerkesztésében 1871-ben indult útjára a *Figyelő* c. hetilap, amelyet kiadója, Aigner Lajos irodalmi és szépművészeti lapnak nevezett. Manapság a szabadkőművességhez közelinek nevezhetnénk ezt a profánoknak szánt folyóiratot. Igen színvonalas cikkeket és friss híreket közöltek kiállításokról, a színházi és zenei életről. A 2. évfolyamot már kiegészítették a kritikai jelzővel is. A 3. évfolyam május 25-i 21. száma Pesten, a június 1-jei 22. szám már Buda-Pesten jelent meg. Érdekességként említek meg egy statisztikát, amelyet az 1874. évi 27. számban közöltek. A Magyar Tudományos Akadémiának akkor 227 hazai tagja volt, köztük 78 tanár és 27 volt tanár, 37 pap, köztük 7 katolikus, 1 evangélikus és 1 unitárius püspök, 30 alsóházi és 16 felsőházi képviselő. A többiek között 24 közigazgatási képviselő, 20 orvos, 15 mágán, 10 bíró, 9 szerkesztő, 4 katona, 2 miniszter (Pauler és Trefort), valamint 9 ex-miniszter. Ennek a 4. évfolyamnak a 47. számában közölték, hogy *Regélő* címen szépirodalmi mellékletet adnak ki. Az 5. évfolyam utolsó számában elbúcsúzott az olvasóktól, és a szerkesztői teendőket Ábrányi Emil vette át a következő nyilatkozattal: „Kibontjuk a zászlót, melyre két szó van írva: Magyar műveltség! Ez a két szó mindent magában foglal; nemzetünk fönmaradását, hazánk jövőjét fejezi ki.” Fél év elteltével a szerkesztő bejelentette, hogy a hetilap kiadását befejezik. A továbbiakban új folyamként a *Figyelő*, mint irodalomtudományi közlöny havonta jelent meg 1876–1888 között. Mind a 24 kötet szerkesztője, kiadója Abafi (Aigner) Lajos volt.

A szabadkőművességtől nem állt távol az 1884–1889 között megjelenő *Hazánk* című történelmi közlöny. Évente 2 kötetet adtak ki, az első 2 kötet szerkesztője Abafi Lajos és Szokoly Viktor volt, a további köteteké csak Abafi Lajos. Így szólt a bemutatkozás az első számban:

„Magyarország ujabbkori történelmének kedvelői és művelői régóta érzik oly szakközlöny hiányát, mely hazánk történetével a szatmári békekötés által előidézett külsőleg csendes, benn nagy események magvát érlelő időktől a mult és jelen század alkotmányos küzdelmeit betetéző 1867. évig, magyar alkotmányunk helyreállításáig terjedő korszak hiteles adatainak tárházát képezné.” „Ebből folyólag a 'Hazánk' kettős célt tűzött ki magának: egyfelől azt, hogy a magyar mult, politikai és polgári élet ujabbkori történeti adatait a kallódástól megóvja; másfelől, hogy a tudományos intézeteknél és egyeseknél lévő anyagkészlet feldolgozására, s a jelen század nagy eseményeiben és alkotásaiban résztvevők egyéni tudása és tapasztalatai megörökítésére alkalmas és közvetítő közegül szolgáljon.”

Kiemelem az 1. kötet három cikkét: Abafi Lajos: A szabadkőművesség és az uralkodóház, Majláth Béla: Széchényi István 1850-ben és Pulszky Ferenc: A forradalom. Mindhárom szerző szabadkőműves volt, az utóbbi kettő a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

A *Világ* c. napilapot a szabadkőművesek alapították és írták hosszú előkészítés és belső viták után. Első száma 1910. március 30-án jelent meg Budapesten. 1919. április 20. május 14. között a nevét átmenetileg *Fáklyára* változtatták, kiadása ezután fél évig szünetelt, majd 1919. szeptember 28–1926. április 30. között újból *Világként* jelent meg.

1911–1919 között jelent meg a *Szabadgondolat* c. változó (általában havi) megjelenésű folyóirat az Arkhimedész páholy anyagi segítségével. Kezdetben Vámos Mihály volt a főszerkesztője és Tímár Miklós, majd Kende Zsigmond a felelős szerkesztője, 1913-tól Székely Aladár a főszerkesztője, s Polányi Károly és Székely Artúr, majd később Kende Zsigmond a felelős szerkesztők. A címlapon megfogalmazták, hogy a folyóirat „A Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesületének és fiókjainak, a Galilei Körnek, a budapesti Harkányi Körnek, a Szabadgondolkodók Aradi Egyesületének, a nagyváradi Darwin Körnek, az eperjesi Martinovics Körnek, a kassai Bacsányi Körnek, a szegedi Ferrer Körnek, a Szabadgondolkodók Temesvári Egyesületének és a Selmecebányai Szabadgondolkodók Körének hivatalos lapja.” Az 1918-as 8. évfolyam címe *Szociálpolitikai szemle és Szabadgondolat* lett, melyet világnézeti, társadalom és természettudományi havi folyóiratnak neveztek. Dr. Rudas Zoltán volt ekkor a főszerkesztője. Érdekességéként említem meg, hogy e számok egyikében közlik Szabó Ervinnek, a szovjet akadémia tagjának halálhírét. 1919-ben március 15-ig hat szám jelent meg. A folyóirat címe újra *Szabadgondolat* lett, amelyet Polányi Károly főszerkesztő világnézeti és politikai folyóiratnak szánt, szerkesztői Rudas Zoltán és Sisu Miklós voltak.

Az *Új Világ* ifjúsági folyóirat, melynek megjelenését nagyon hosszú, zökkenőkkel teli előkészítés előzte meg, 1919-ben mindössze négy számot élt meg. Felelős szerkesztője Purjesz Lajos, főmunkatársa Benedek Marcell, felelős szerkesztője Supka Géza volt. Az első szám kiváló szerzők, köztük Babits Mihály, Benedek Marcell, Schöflin Aladár, Móricz Zsigmond, Barta Lajos és a természettudós Sztrokay Kálmán munkájával jelent meg. Ebben a számban jelent meg Dutka Ákos tollából Ady halálhíre a fényképével együtt. Az első két számot az Ifjúság Irodalmi Rt. adta ki, a harmadik kettős számot nem nem je-

gyezte a szerkesztőség, csak közülük csak Supka Géza írt benne, kiadója már a Közoktatásügyi Népbizottság volt.

Bizonyos vagyok abban, hogy ez az úttörő jellegű összeállítás csak az első lépés a hazai szabadkőműves sajtó és a szövetség publikációs tevékenységének megismerésében.

Felhasznált irodalom

A tárgyalt folyóiratok átnézett számai.

KAZINCZY Ferenc: *Az én életem*. Összegyűjtötte, szerkesztette, az előszót és a jegyzeteket írta SZILÁGYI Ferenc. Bp. 1987. Magvető Kiadó. 557–563.

KISZELY Gábor: *A szabadkőművesség – história, titkok, szertartások*. Bp. 1999. Korona Kiadó.

ABAFI Lajos: *A szabadkőművesség története Magyarországon*. (Reprint kiadás.) Bp. 1993.

SUMONYI Zoltán: *Újrafelfedezett titok – a magyarországi szabadkőművesekről*. Bp. 1998. Talentum.

PATAKY Lajosné (összeállította): *A szabadkőműves szervezetek levéltára – repertórium*. Magyar Országos Levéltár, Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Osztálya (Levéltárak Országos Központja), Bp. 1967. /Levéltári leltárak 39./

H. BALÁZS Éva: *Berzeviczy Gergely, a reformpolitikus (1763–1795)*. Bp. 1967. Akadémiai Kiadó.

H. BALÁZS Éva: *Bécs és Pest–Buda régi századvégen – 1765–1800*. Bp. 1987. Magvető Kiadó.

ISTVÁN SCHÖN

Die offiziellen Zeitschriften der ungarischen Freimaurerei

Obwohl die ungarländische Freimaurerei mehr als 250 Jahre alt ist, erschienen ihre offizielle Zeitschriften nur nach dem Ausgleich von 1867. Der Ungarländische Gross-Oriens schottischen Ritus veröffentlichte im Jahre 1871 eine Zeitschrift in ungarischer und deutscher Sprache unter dem Titel *Hajnal/Morgenroth*. Nach anderthalb Jahren erschien die Zeitschrift unter dem Titel *Szabadkőművesi Figyelő/Freimaurer Beobachter* ein Jahr lang, später, zwischen 1874–1886, erschien sie in ungarischer Sprache, betitelt *Hajnal*. Die Freimaurer des Johannes-Ordens veröffentlichten ihre Zeitschrift *Kelet/Orient* zwischen 1874–1886.

Als, nach der Vereinigung beider Grosslogen, 1887–1888, die Ungarländische Symbolische Grossloge entstand, wurden die ungarischsprachige *Hajnal* und die deutschsprachige *Orient* die offiziellen Zeitschriften. Lajos Abafi-Aigner war seit 1887, elf Jahre lang, der (Co-)Redakteur der offiziellen Zeitschriften. Sein Verdienst ist unvergänglich auch wegen anderen freimaurerischen Werken und auch wegen der Bearbeitung der Geschichte der ungarischen Freimaurerei. Danach, zwischen 1889 und 1919, erschien die ungarischsprachige Variante unter dem Titel *Kelet* (Orient), der Name des *Orients* blieb unverändert. Wir müssen Mór Gelléri hervorheben, der zwischen 1889 und 1909 der Redakteur war. Zwischen 1920 und 1946 war die Tätigkeit des Bundes verboten. Zwischen 1947–1950 erschienen die 32–35. Jahrgänge von *Kelet*. Bis 1992 war die Ausgabe von *Kelet* wieder verboten, seitdem erscheint die Zeitschrift regelmässig. Die offiziellen Zeitschriften der Freimaurerei wurden immer nur in geschlossenen Kreisen verbreitet. Ihre neuere Jahrgänge sind auch noch jetzt unzugänglich in der Nationalbibliothek Széchényi. Dadurch ist es zu erklären, dass die Bearbeitung des Themas eine tatsächliche Lücke ersetzt.

Die Abhandlung beschäftigt sich noch kurz auch mit einigen nicht offiziellen oder freimaurerisch gesinnten Blättern und Zeitschriften.